

Dr. sc. Vera Kržišnik Bukić
Strana članica Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine /
Foreign Member of Academy of Sciences and Arts of
Bosnia and Herzegovina
vera.krzisnik@guste.arnes.si

BOSNO, O, BOSNO!

OY VEY, BOSNIA!

Teško bi mogla Mojca Pišek, autorica metafore *Raskomadati Sloveniju, i mirna Bosna* (23. 4. 2021), zamisliti nešto slično s jačim afektivno-kognitivnim nabojem. Sa svojim „mišljenjem“ pogodila je čavao na glavi. Zbog univerzalnog značenja ove teme, također za Sloveniju, slovenačku naciju i nas Slovence, želim razviti razmišljanje u samo dva smjera.

Tokom vjekova, kao Slovenci, postajali smo kulturno, politički i vojno neovisni kao nacija sa svojim vlastitim slovenačkim jezikom. Još od vremena Austro-Ugarske, a zatim obje Jugoslavije, mi smo se kao nacija postepeno ali uspješno razvijali i napredovali u svim oblastima društvenog života. Ekonomski gledano, Socijalistička Republika Slovenija je bila daleko najrazvijenija republika u jugoslavenskoj federaciji u drugoj polovini 20. vijeka. Nakon što je Tito gotovo do svoje smrti uglavnom uspješno krotio suprotnosti između rukovodstava federalnih jedinica, od druge polovine 1980. godine, federacija se počela sudbonosno urušavati i opasno raspadati na ideološkim krilima dviju najvećih i imperijalnih, ali međusobno suprotstavljenih geopolitika, slično onome što se dogodilo već pred sami Drugi svjetski rat. Slovenačko političko rukovodstvo, uz podršku šireg društva, sve je više insistiralo na viziji vlastitog neovisnog društvenog puta. Na prijelazu iz 1980. u 1990. u Jugoslaviji su svom snagom isplivale na površinu tzv. etničke suprotnosti, kako se pokazalo vrlo brzo, tu i tamo gdje još nisu potpuno izumrla stara, ali ponajviše novostvorena i potpaljivana. Političke elite federalnih jedinica historijski nisu znale i nisu mogle da se dogovore o mirnom razilaženju. Uz očigledan, te godinama planiran raspad zajedničke države, rukovodstvo najveće savezne jedinice željelo je, na bilo koji način, prisvojiti još neke opsežne teritorije u susjedstvu izvan svojih tadašnjih granica. U vezi sa najranjivijom središnjom federalnom jedinicom, svoje teritorijalne aspiracije oduvijek je gajila, a bila ih je također spremna provesti vojno, i druga najveća federalna jedinica. Agresivne aktivnosti, uključivanjem djelovanja zajedničkih federalnih oružanih snaga na stranu

samo jednog, i inače najjačeg igrača protiv ostalih, nezaustavljivo su vodile u procese potpunih vojnih sukoba.

Istovremeno i paralelno u Istočnoj Evropi nastajala su i dešavala se opsežna i tada relativno mirna državna razgraničenja, a geopolitička karta ovog dijela Evrope dramatično se promijenila. Istovremeno, ova se Istočna Evropa, zajedno s Jugoslavijom koja se raspadala, tiho, mirno i efikasno odriče bivšeg službenog socijalizma i nevjerovatnom žurbom počinje ga zamjenjivati kontekstom sadržaja i oblika društvenog života karakterističnog za kapitalistički društveno-ekonomski sistem. Dakle, historiografski se Evropa munjevito nalazi u tektonskim društvenim i geopolitičkim promjenama koje nisu usporedive s bilo kojim drugim evropskim događajima nakon Drugog svjetskog rata.

Dok je sredinom 1991. Slovenija uspješno stekla političku i vojnu neovisnost unutar svojih bivših republičkih granica i vrlo brzo stekla međunarodno priznanje kao neovisna i suverena evropska država, na području bivše zajedničke federacije krvavi sukobi pod proklamiranim etničkim simbolima tek dobro započinju ili se dalje odvijaju sa općeljudski gnusnim poglavljem genocida kao njihovim epilogom. Navodno posljednje neriješeno geopolitičko pitanje, uz prisustvo jake međunarodne intervencije, vuče se još četvrt stoljeća do danas.

Ali, odjednom, 2021. godine pojavljuje se još jedna, izuzev slovenačkog državnog prostora, sveobuhvatna zastrašujuća bivša jugoslavenska „etno-teritorijalna“ epizoda, koja je čak u nekakvoj pretpostavljenoj vezi sa Slovenijom. Riječ je samo o verbalnom i kartografskom pokušaju potencijalnog plana za tzv. konačno rješenje raspadnute bivše Jugoslavije, koje ovaj put zloupotrebljavaju domaći, slovenačko-balkanski i strani mediji. Međutim, stvar nikako nije nevinna, jer riječ je o inače dobro poznatim imperijalnim aspiracijama na predviđenoj etničkoj osnovi. Da bi u tome moglo imati ključnu ulogu slovenačko političko rukovodstvo, neposredno prije slovenačkog predsjedanja Evropskom vijeću EU i s motivom potencijalne lične promocije, gotovo je nevjerovatna politička opcija. Međutim, ako u tome postoji samo maleni nagovještaj istine, čitavo slovenačko društvo kao politički subjekat moralo bi ga odmah i radikalno osuditi i oštro odbaciti. Zašto?

Historiografija će, naravno, biti neprimjereno objektivnija u procjeni prekretnica u regiji za pola vijeka nego što može biti u ovom društvenom periodu, koji se još nije oporavio od traumatičnih posljedica. Slovenija, koja je subjektivno inače potpuno opravdano i legalno željela napustiti Jugoslaviju, ipak nije bila spremna poslušati upozorenja i prijetnje, posebno SAD-a, i mnogih drugih, o teškim posljedicama po ostatak države koje bi izazvao njen

odlazak. Upravo ta prognoza, koja je Sloveniji predstavljena unaprijed u godinama 1990. i 1991, i historijske činjenice koje su uslijedile ili su se obistinile u preostalom dijelu federalne države, vjerovatno će biti, kako vrijeme prolazi i povećanjem historijske udaljenosti, valorizirane drugačije nego danas. Također, s obzirom na to da Slovenija nikada neće moći u potpunosti izbjeći etičku odgovornost, stvarni ili podmetnuti lapsus u vezi sa nekakvim planom „konačnog razgraničenja“ prema nametnutim i za 21. stoljeće u Evropi potpuno neprihvatljivim etničkim kriterijima, moralno bi se morala jako teretiti. Slovenija ni u kom slučaju ne bi smjela dopustiti bilo kakva politička preigravanja ove vrste. Barem vlastito iskustvo stranog imperijalnog komadanja slovenačkog teritorija iz 1941. trebalo bi biti unaprijed internalizirano i ukorijenjeno u vodstvo svake nove generacije političkih elita.

Međutim, istovremeno želim naglasiti izuzetnu specifičnost koju sam po sebi sadrži koncept Bosne (Bosna i Hercegovina). To nije samo historijska geopolitička činjenica, kao što se odnosi na nju kao i na bilo koju drugu državu. Značenje pojma Bosna transcendirira osnovni sadržajni podstat države i više se odnosi na sociološki strukturirano društvo nego na državu. Istina je da ju je tragedija devedesetih godina prošlog vijeka možda toliko pogodila i duhovno oštetila i da će se odraziti na njene buduće generacije, tako da možda više nikada neće biti ista kao prije pola stoljeća. Optimisti bi komentirali da će Bosna jednom u budućnosti sigurno opet biti – stara Bosna. Nažalost, to ne mogu potvrditi, iako bih voljela da griješim.

Da nije odigrala ulogu u Drugom svjetskom ratu, Bosna kao nezavisna narodna republika ne bi ni postojala nakon završetka rata. Opstala je. U poslijeratnom periodu stekla je, uprkos mogućim raznim prigovorima današnjice, i novu ulogu, ulogu duhovnog društvenog povezivanja federalnih jedinica u saveznoj državi. Ovoj funkciji nije doprinio sam njen središnji geopolitički položaj, već najmanje u istoj mjeri i njeni historijski dobri međuetnički odnosi, također uprkos strahotama koje su njeni stanovnici doživjeli u međuratnom periodu upravo na uspješno izmanipuliranoj etničkoj osnovi. Primat tzv. klasnog principa koji je nametnula i diktirala KPJ/SKJ, natkrilila je inače tinjajuće međuetničke rane u samoj Bosni. A Bosna ostaje povezujući simbol Federacije sve dok se opšti tok historije ne počne sudbonosno okretati i vraćati u svoje mračno razdoblje, kada čak i u novom širem evropskom društvenom kontekstu Bosna ponovo postaje bespomoćna žrtva zlih duhova. Raspad Federacije morao je značiti smrtnu propast Bosne u obje njene već opisane dimenzije, okvirno državno-teritorijalne i već prilično snažno konsolidirane društveno-duhovne kohezivnosti, koja je u desetljećima nakon Drugog svjetskog rata bila dijalektički obogaćena uzajamnim razvojem

i društvenim odnosima sa ostalim federalnim jedinicama. Ali raspad države za nju je bila previše okrutna stvarnost i dogodilo se ono što se dogodilo. Godine 1995. te svake naredne godine i sve do danas tzv. međunarodna zajednica održava Bosnu u državnim okvirima iz perioda njenog statusa federalne jedinice, ali sa *Daytonom* u svemu ostalom Bosna je prepuštena na milost i nemilost sama sebi u svojim unutarnje podmetnutim i neprestano nametnutim etničkim podjelama i daljnjem istinski neprijateljskom imperijalnom političkom komšiluku.

Ako i dokle god bude etnički kriterij dominirao ne samo nad modernim demokratskim, tj. građanskim, već i nad generalno ljudskim kriterijem, Bosna kao država će se prije ili kasnije raspasti. Ako se to dogodi, Bosna će biti izgubljeni društveni uzor ostalim evropskim zemljama koje jesu i sve više postaju multietnička društva u 21. vijeku.